

**A MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
DIAFILM-SOROZATA**

ISKOLAI TANSZERKÖZÖK GYÁRA
KUTATÓ OSZTÁLY

Az általános iskolák 5. osztályának
magyar irodalom tanításához

TANSZERISMERTETŐ

A KÉT BORS ÖKRÖCSKE

Kiadja:
Magyar Diafilmgyártó Vállalat
1967.

Készült
AZ ISKOLAI TANESZKÖZÖK GYÁRA
Kutató Osztályának irányításával

Papp Imréné
tud. munkatárs
összeállítása

A képek témája

1. kép: Felirat
2. kép: Az erdő mélyén, négy hegyek tövében van egy kis ház.
3. kép: Elindul a szegény legény az erdőbe fát vágni.
4. kép: Vidáman végzi nehéz munkáját.
5. kép: Falatozás közben előtte terem egy öreg ember, aki enni kér tőle.
6. kép: Az öreg ember helyén megjelenik a két bors ökröcske.
7. kép: Álmélkodva nézi a legényke, hogyan rakódik meg a szekérke a hatalmas szálfákkal.
8. kép: A gazdag ember dühös irigységgel néz le háza tornácáról.
9. kép: Pénzt ígér a két ökröcskéért a legénynek.
10. kép: A kis állatok nekilátnak az erdőirtásnak.
11. kép: Húzzák lefelé az erdő szálfáit.
12. kép: A gazdag ember dühöng, hogy parancsát teljesítették.
13. kép: Betakarítják a termést.
14. kép: Alkonyodik.
15. kép: A kárörvendő gazdag ember magáénak érzi a két bors ökröcskét.
16. kép: Az egyik ökröcske a napot tölta vissza az ég tejére, a másik a holdat húzza visszafelé.
17. kép: Ismét dél lett, forgószelet fújnak a bors ökröcskék.
18. kép: A szél felröpíti a kalászatokat, a levegő örvényében kicsépelődnek a szemek és lisztté őrlődnek.

19. kép: Látni se lehet a szekérrre rakott zsákhalom te-
tejét.
20. kép: A gazdag ember kastélyában mindent ellep a
sok zsák és liszt.
21. kép: Szállíts a pokolba! - adja ki újabb rendelke-
zését az uraság.
22. kép: Félelmetes táj, a két bors ökröcske repiti a
szegény legényt és a gazdag embert.
23. kép: A pokol tornácán az ördög tessékeli befelé a
gazdag embert, aki ijedten hátrál.
24. kép: A két bors ökröcske újra fújni kezd.
25. kép: A gazdag embert befújják a pokol kapuján.
26. kép: Az ördög szalutálva fogadja.
27. kép: A legényke gondosan rázárja a pokol kapuját.
28. kép: Hazaindul a két bors ökröcskével.

A képek felhasználásának lehetőségei és módjai

Az általános iskola 5. osztályos anyagának "Népmese" fejezetéhez két mese-diafilmet készítettünk, a Tündérszép Ilona című az első, és A két bors ökröcske címmel a második.

Ebben a fejezetben kell megtanítani azokat az alapvető irodalomelméleti ismereteket, amelyek a népmesére vonatkoznak, s amelyek az írásművek szerkezetét is megvilágíthatják.

A tanári kézikönyv A két bors ökröcske c. mesére egy órát szán. Ezen az órán aligha lenne időnk a tartalmi mondanivalók tisztázására, az olvasásra és a vetítésre is. Mivel azonban minden mese után egy-egy készségfejlesztő órát kaptunk, van lehetőség a diafilm képeinek jó és célszerű felhasználására. A "Népmese" c. fejezet összefoglaló óráján is frappáns lehet egy-egy részlet bemutatása.

A diafilm képsora nem a tankönyvi mesét illusztrálja, hanem a mesének egy másik változatát adja. Ez a változat is erdélyi magyar népmese.

Az első feladat tehát az lehet, hogy megállapítsuk a hasonló és eltérő vonásokat a tankönyvi mese és a képben ábrázolt változat között.

A képek témája c. rész is segít ebben az eligazításban,

után elolvastatjuk ismét az új mese kezdetét, majd közöljük tanítványainkkal, hogy A két bors ökröcske másik változatának a kezdetét mutatjuk be képekben /2-5.kép/, és fogalmazzák meg ők a kép alapján a mese kezdetét.

Ugyanilyen előrebocsátott indokkal vetithetjük a mese képeiből a 6.-20-ig terjedő képsorokat. Ha előzőleg elolvastattuk a mese megfelelő részletét, a tanulók azonnal felismerik azokat a képeket, amelyek kibővítik az ökröcskék szerepét.

Ezekhez az új képekhez irassunk néhány mondatos elbeszélést, vagy képzeljék el párbeszédesen és írják le. Házi feladatul a meserészlet részletes fogalmazását is feladhatjuk /13-17. kép/. A következő órán ismét levetítjük ezeket a képeket, és hozzáolvasatjuk a házi feladatokat.

Párbeszédék elképzelésére különösen ajánljuk még az 5., 9., 20. képeket. A párbeszédék gyakorlásánál hívjuk fel tanulóink figyelmét a felkiáltó, kérdő, felszólító mondatok használatára is. Kiejtéskor ügyeljünk a mondatok hangsúlyára.

A mesekezdethez hasonlóan, a 28. és 29. kép alapján a mese befejezését is megoldathatjuk a tanulókkal.

A szereplőket valódiságuk és mesebeliségük szerint már a Tündérszép Ilona után csoportosították. Vetítsük le a 6. és 24. képeket, amelyeket látva, mindegyiket megfe-

lőképpen alá tudják támasztani.

Ha a mesével az írásmű három részét akarjuk valamelyik készségfejlesztő vagy összefoglaló órán szemléltetni, akkor a 2.-6. és a 28., 29. képet vetítsük le elsősorban. A bevezetés és befejezés mint már említettük, a népmesénél szokásos mondatok megfogalmazására alkalmasak. A terjedelem észrevétetéésére is megfelel, megjelöli a helyszínt, bemutatja a szereplőket. Mivel a főrészt még nem bontjuk fel, az írásmű szerkezetének bemutatására ennyi képsor elegendő.

A főrész egyes eseményeire a "Melyik részlet tetszett legjobban?" - kérdésünkre kapott válaszoknak megfelelően levetíthetjük a főrész megfelelő képeit. Ezekkel azonban gyakoroltassuk ismét a részletes és tömörítő cselekmény-elmondást.

A képek tartalma

2. kép: Egyszer volt, hol nem volt, a hallgató hegyek országában, két óriás fenyőfa tövén, volt egy kis házacska, abban lakott egy szegény özvegy-asszony a fiával, Gergővel.

A kép nyomán többféle mesekezdő variációt kaphatunk. Engedjük mesélni tanítványainkat.

3. kép: Gergő szorgalmas és vidám fiú. Favágással keresi a kenyerét. A madarak nem rebbennek fel, a mókus, a mackó nem futnak el embert látva a sűrű erdőben, hanem nézik a legénykét. Barátságuk ebből nyilvánvaló. Az erdő mélyére betűző nap fokozza a derű és kiegyensúlyozottság hangulatát.

4. kép: A favágás nehéz munka, de Gergő ezt vidáman végzi. Hasonlítsuk össze a Tündérszép Ilona kiskondásával. Ő is bátorsággal telve lép be a palota kapuján, és derűs elszántsággal közli a királlyal elhatározását.

Igy a mesehősök tulajdonságai könnyebben megfogalmazódhatnak.

5. kép: Ahogy leül falatozni, megjelenik előtte egy öreg ember.

Utaltunk rá előbb, hogy a kép párbeszéd megfogalmazására igen alkalmas. Mint a Tündérszép Ilona mese képein, ugyanígy itt is felhívhat-

juk a figyelmet a favágó fejszére, a tarisznyára, mint jellegzetesen magyar népmesei motívumokra.

6. kép: A reális szereplő a csodálatos szereplőkkel. A két bors ökröcske elnevezését ezen a képen jól megvilágíthatjuk. Gergő ámulatában lekapja kucsmáját, mintha köszöntené is őket. Az ökröcskék bizalommal néznek gazdájukra: "Mit parancsolsz, édes gazdánk?"
7. kép: A hatalmas szálfák repülnek a kicsi szekérre. Legénykénk csak ámul-bámul.
8. kép: A színhely megváltozik. Egy gazdag ember házat látjuk. Mindegy, hogy minek nevezzük, falubirónak, grófnak, vagy csak "a gazdag" embernek. Házzészlete jómódra vall, éppen úgy, mint a fenyők tövén lévő kis ház a szegénységre. A képen a jómód kifejezését a testes gazdaember rajza csak fokozza. Lenézi a szegény embert. Ez a képen kétféleképpen is kifejezésre jut. A ház magas, onnan lefele kell néznie. Eltorzult arca nem tűr ellentmondást, dühöt fejez ki.
9. kép: Az előző kép kiegészülhet a gazdag ember itteni képével. Kézmozdulata, arckifejezése a mindenkitől engedelmességet követelő emberé, pénze van, úgy gondolja célját elérheti. Ve-

le szemben a tisztelet tudó, de nem alázatos favágó legényke áll. Már ezen a képen figyeltes-sük meg, hogy ahol a két bors ökröcske látható, ott azok arckifejezéséről a gazdájukkal való együttérzésüket olvashatjuk le.

10. kép: Az ellentét képe. Hatalmas fák tövében vékony kötelet húz a két ökröcske. A mesében minden lehetséges. A legényke itt nem alszik, mint a tankönyvi változatban, hanem ugyancsak vidáman figyeli a munkát. Kézmozdulata, lendülete örömet fejez ki. Indokolt is ez, hiszen a kép előterében egy sikeresen kidöntött fa gyökerének részlete látszik.
11. kép: Az előző bizakodó, derüs kép itt fokozódik. A fák sorsa beteljesült, a bors ökröcskék mind kidöntik. Dolguk végezetten indulnak haza az erdőből.
12. kép: A gazdag ember irigy dühe ismét jól ábrázolt a rajzon. Hiába gazdag, valamit mégsem tud megszerezni. Újabb parancsot ad.
13. kép: Megfigyeltethetjük, hogy a grafikusművész a színnel a képek hangulatát milyen jól ábrázolja. Erre már utaltunk a 3. képnél is. Az előző képekben /8., 12./, majd a 15. és további rajzokon is a gazdag ember háza szürke, méreteiben nyomasztó. Ahol pedig a két bors ökr-

röcske vagy a legényke dolgozik, világos szí-
nekkel érzékelteti a derűt, nyugalmat.

14. kép: Alkonyodik. A lenyugvó naptól vörös az ég, ár-
nyékban van a hegy egyik oldala. Mindjárt este
lesz.
15. kép: Az uraság egész arca, ravasz szeme, elégedett
kézmozdulata tudtunkra adja, hogy most ő nyert.
A munkát még nem fejezték be, már égő gyertya
mellett tudja csak megnézni, hol jön újabb,
munka nélkül kapott szerzeménye, a két csodála-
tos ökröcske.
16. kép: A két kis állat pedig nagy munkában van. Még
inkább közeledik az este. A hold is felfelé i-
gyekszik. Az egyik ökör a napot taszigálja
vissza az ég tetejére a két szarva közt, a má-
sik éppen a holdat húzza vissza.
17. kép: Az erőlködés meghozta jutalmát. Megint dél lett.
Nagy szelet fújnak az állatok.
18. kép: A szél kitépi a kalászokat és sűrű aranyfolyám-
ként a levegőbe emeli.
19. kép: Ott örvénylik a búza a magasban, és a sebes
forgatagban lisztté őrlődik.
20. kép: A nap még mindig a kék égen ragyog, amikor

Gergő, a már zsákokba öntött lisztheggyel megindul a várkastély felé.

21. kép: A zsákok és a liszt mindent elborítottak a gazdag ember házában. Még a torony is fehér lett. Itt kucorog a csupaliszt földesúr is. Ide menekült a liszt-tenger elől.
22. kép: Itt adja ki újabb parancsát, hogy vigye el őt a pokolba Gergő, mert ő azt meg akarja nézni. Ha nem tudja odaszállítani, bizony nem hagyja meg ökreit.
23. kép: Az eddig reális környezetből a mesebeli rémvilágba, a pokol közelébe jutottunk. A sötétség birodalma ez. /A János vitéz tanításánál, a boszorkányok birodalmánál utaljunk erre a képre. /Kopár, meredező hegycsúcsok között száguld a maga kívánta helyre a gazdag ember. Repíti a két bors ökröcske, Gergő hajtja őket. Csak árnyképük látszik. De ebből is észrevehetjük, hogy a gazdag ember alighanem szívesen leszállna a furcsa fogatról. A félelmetes tájat a cikázó villámok teszik még riasztóbbá.
24. kép: "Gyere csak pajtikám! Itt a helyed!" Egy ördög várta és tessékelte befelé az uraságot a pokol tornácának kapujánál. A hatalmas kapu sarkig tárva, várják itt a gazdag embert. Ide való ő. A háttér sárga és vöröses, mintha kén-

köves tűz gőze szállna fel. Rémülten hátrál a gazdag ember, kifelé igyekezne, vissza innen.

25. kép: A két bors ökröcske azonban ismét segít. Ezzel a fújással korábban már megőrölték a gabonát.

26. kép: A most kavart szélvihar felkapja az uraságot, és besodorja őt a pokol kapuján.

27. kép: Egy ördög szalutálással várja. A gonosz találkozott a gonosszal. A 23. képen utaltunk a rémitő tájra. A 24-27. képeken ezt ismét figyeltessük! Mások a színek is. Nagy kopár sziklák, kövek látszanak, sehol egy fűszál, egy bokor. A kietlen pusztaság világa ez.

28. kép: Hősünk gondosan bezárja rájuk a kaput. Megszabadult ellenségétől.

29. kép: Két jó barátjával, a két bors ökröcskével elindul hazafelé. Elhaladnak a gazdag ember várkastélya mellett is, amelynek udvarán még ott vannak a hiába kidöntött hatalmas fák. Búcsút int, megy vissza az erdő csendes mélyében levő házába. Élete ezután is szorgalmas, dolgos lesz, de könnyebb, segíti őt a csodálatos két bors ökröcske.

ETALON

A két bor ökröske c. diafilum
(dél. isk.) Tauszet-cementó

a specifikáció követelményeinek megfelel.

Budapest, 1967. január 31.

László Nagy

Kis Jenőné

(FERT. V. részéről)

P.H.

ITG Kutató Osztály részéről